

Spis treści

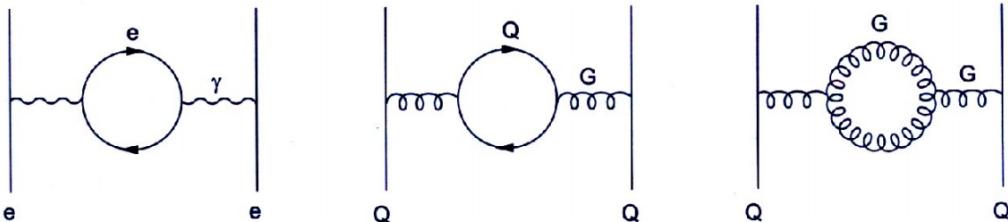
1	Fizyka dżetów cząstek	2
1.1	Chromodynamika kwantowa	2
1.2	Plazma kwarkowo-gluonowa	3
1.3	Dżety	4
1.4	Dżety b	4
1.5	Eksperyment ALICE	5
2	Uczenie maszynowe	9
2.1	Wzmacniane drzewa decyzyjne	9
2.2	Sieci neuronowe	10
2.3	Dyskusja użycia dwóch algorytmów	15
3	Dane	16
4	Analiza	19
4.1	Dobór metryki	19
4.2	Wyniki dla zmiennych SV	22
4.3	Wyniki dla zmiennych constit	22

17 1 Fizyka dżetów cząstek

18 1.1 Chromodynamika kwantowa

19 Chromodynamika kwantowa (ang. *Quantum Chromodynamics – QCD*) to kwantowa teoria
20 pola opisująca oddziaływanie silne [1]. Wprowadza ona dla kwarków nową liczbę kwantową
21 nazywaną kolorem lub ładunkiem kolorowym, który jest odpowiednikiem ładunku elektrycznego
22 w elektrodynamice kwantowej (ang. *Quantum Electrodynamics – QED*), ale w przeciwnieństwie
23 do niego może przyjmować 3 różne wartości (i trzy antywartości dla antykwarków). Elementarne
24 oddziaływanie w obu teoriach przenoszone są przez bezmasowe bozony pośredniczące: w *QED*
25 jest to elektrycznie obojętny foton a w *QCD* gluony, które występują w 8 odmianach i są
26 kolorowo naładowane, przez co możliwe jest oddziaływanie zachodzące między dwoma gluonami.
27 Kwarki i gluony zbiorczo nazywane są partonami.

28 Próżnia, w rozumieniu klasycznym będąca zupełnie pusta, w teoriach kwantowych wypeł-
29 niona jest pojawiającymi i znikającymi wirtualnymi cząstkami. Cząstki te ekranują ładunek
30 próbny umieszczony w kwantowej próżni, wywołując zjawisko polaryzacji próżni (analogiczne
31 do polaryzacji dielektryków), które efektywnie zmniejsza pole wytwarzane przez ten ładunek.
32 Siła tego efektu zależy od liczby ekranujących cząstek, czyli pośrednio od skali odległości. Skala
33 ta wyznaczona jest przez długości fali próbującej cząstki, zatem także jej energię (im więk-
34 sza energia, tym mniejsza długość fali i mniejsza ilość ekranujących cząstek obserwowanych
35 w pobliżu rzeczywistego ładunku, zatem tym słabszy efekt ekranowania i większy efektywny
36 ładunek). Prowadzi to do zależnej od energii stałej sprzężenia α , którą nazywamy efektywną
37 lub biegącą stałą sprzężenia (ang. *running coupling constant*).

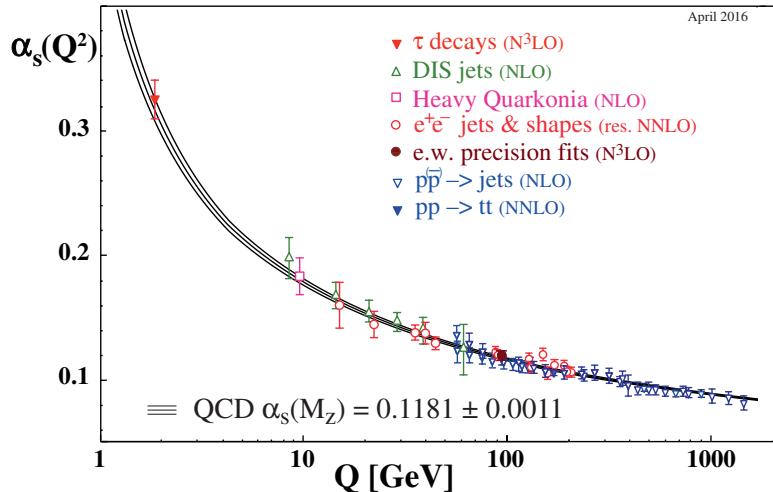
Rysunek 1: Diagramy Feynmana opisujące polaryzację próżni w *QED* (lewy) i *QCD* (środkowy i prawy). Rysunki lewy i środkowy są swoimi odpowiednikami w tych dwóch teoriach, natomiast prawy, w którym oddziałują jedynie bozony pośredniczące nie ma swojego odpowiednika w *QED*. Źródło: [1]

38 Zarówno pary elektron-pozyton jak i kwark-antykwark działają ekranującą kolejno ładu-
39 nek elektryczny i kolorowy. Jednak jak zostało to już wspomniane, w przypadku *QCD* możliwe
40 jest także samooddziałanie gluonów, przez co dopuszczalne są diagramy Feynmana jak ten
41 przedstawiony na Rys. 1 po prawej. Pętle gluonowe działają anty-ekranującą – zwiększą efek-
42 tywną wartość silnej stałej sprzężenia, ponadto jest to efekt dominujący nad przyczynkiem od
43 par kwark-antykwark, co sprawia że zależność biegącej stałej sprzężenia w *QCD* jest odwrotna
44 i dużo silniejsza niż w przypadku *QED*. Wartość α_{em} maleje od wartości $\frac{1}{128}$ przy energiach ok.
45 90 GeV do $\frac{1}{137}$ przy energii bliskiej zeru, co oznacza zmianę o kilka procent. Tymczasem α_S
46 rośnie w miarę zbliżania się do niskich energii od wartości $\alpha_S \lesssim 0.1$ dla $E \gtrsim 100$ GeV do $\alpha_S > 1$
47 dla energii poniżej 200 MeV (por. Rys. 2). Prowadzi to do dwóch zjawisk charakterystycznych
48 dla chromodynamiki kwantowej:

- 49 • asymptotyczna swoboda (ang. *asymptotic freedom*) [2], [3] – dla wysokich energii ($\gtrsim 100$
50 GeV) silna stała sprzężenia jest mała (w tym zakresie energii możliwe jest stosowanie

51 rachunku perturbacyjnego) i kwarki wewnątrz hadronów zachowują się jak cząstki quasi-
52 swobodne.

- 53 • uwiecznienie koloru (ang. *colour confinement*) – przy zwiększaniu odległości między par-
54 tonami siła oddziaływanego rośnie do nieskończoności, dlatego nigdy nie obserwuje się
55 swobodnych cząstek obdarzonych ładunkiem kolorowym a jedynie związane w kolorowo
56 obojętne hadrony.

Rysunek 2: Zależność silnej stałej sprzężenia od przekazu czteropędu. Źródło: [4].

57 1.2 Plazma kwarkowo-gluonowa

58 Odkrycie asymptotycznej swobody pozwoliło na sprawdzenie przewidywań *QCD* w warunkach
59 bardzo wysokich temperatur oraz gęstości. Dla wystarczająco dużych gęstości hadrony zaczyna-
60 ją na siebie zatracić, prowadząc do stworzenia stanu, w którym poszczególne hadrony przestają
61 być odróżnialne [5]. Zasugerowane zostało także istnienie przejścia fazowego w temperaturze
62 porównywalnej z masą pionów oraz w temperaturze niższej, ale przy odpowiednio dużych gę-
63 stościach [6]. Stan materii powstały po osiągnięciu, któregoś z tych warunków nazywany jest
64 plazmą kwarkowo-gluonową (ang. *quark-gluon plasma – QGP*). Obecnie przewiduje się, że
65 materia w takim stanie istniała w pierwszych ułamkach sekund po Wielkim Wybuchu [7] oraz,
66 że może się znajdować w jądrach gwiazd neutronowych [8].

67 Obecnie aby uzyskać dostęp do materii w stanie plazmy kwarkowo-gluonowej potrzebne są
68 wysokoenergetyczne zderzenia cząstek. Powszechnie mówi się o niej w kontekście zderzeń cięż-
69 kich jonów, chociaż istnieją także prace doszukujące się obecności *QGP* w mniejszych systemach
70 np. w zderzeniach proton-proton [9], [10].

71 Cechą charakterystyczną *QGP* jest obecność wolnych kwarków i gluonów. Ze względu na
72 uwiecznienie koloru w każdym innym stanie materii są one zawsze związane i tworzą hadrony.
73 Wolne kwarki i gluony powstające w zderzeniach muszą zatem przejść przez proces hadroni-
74 zacji, w którym rekombinują one ze spontanicznie wytworzonymi nowymi partonami, tworząc
75 hadrony. W wyniku tego procesu, z każdego partonu obecnego w początkowym etapie zderzenia
76 może powstać wiele cząstek poruszających się podobnym kierunkiem, tworząc stożek z wierzchoł-
77 kiem blisko punktu interakcji wiązek. Taki stożek skolimowanych cząstek nazywany jest dżetem
78 cząstek.

79 1.3 Dżety

80 Przedstawiona powyżej definicja dżetu nie jest precyzyjna z punktu widzenia pracy ekspery-
81 mentalnej. W detektorze obserwuje się tylko cząstki w stanie końcowym, nie jest zatem możliwe
82 przyporządkowanie cząstki według jej pochodzenia. W związku z tym, konieczne jest użycie algorytmu klasteryzującego, dostającego na wejściu tylko obserwowalne eksperymentalnie czę-
83 stki. To jakie dżety zostaną zaobserwowane w danym zdarzeniu zależy od użytego algorytmu.
84 Oznacza to, że precyzyjną definicję dżetu stanowi algorytm klasteryzujący wraz z zestawem
85 parametrów. Obecnie najpowszechniej stosowanym algorytmem jest algorytm *anti-kt* [11].

86 Eksperymentalne ograniczenia związane z obserwacją tylko końcowego stanu oddziaływań
87 nie występują w analizie danych z symulacji Monte Carlo (MC), gdzie ma się dostęp do peł-
88 nej informacji na temat historii każdej cząstki. Nie należy jednak używać jej do klasteryzacji
89 dżetów, gdyż utracona została cecha odpowiedniości między obiektymi nazywanymi dżetami
90 w symulacji i w eksperymencie, która to cecha jest niewątpliwie jedną z podstawowych wyma-
91 gań stawianych przed dobrą symulacją. Właściwym podejściem jest rekonstrukcja dżetów przy
92 pomocy takiego samego algorytmu jak w przypadku danych eksperymentalnych.

93 Dżety wykorzystuje się w badaniach plazmy kwarkowo-gluonowej. Dają one pośredni wgląd
94 we właściwości *QGP* na podstawie wpływu jaki wywiera na oddziałujące z nią partony. Przy-
95 kładową obserwabłą mierzoną w zderzeniach ciężkich jonów jest czynnik modyfikacji jądrowej
96 R_{AA} (ang. *nuclear modification factor*), który jest miarą strat energii przez parton przechodzący
97 przez medium. Jest to stosunek pędowych rozkładów dżetów cząstek zmierzonych w
98 zderzeniach ciężkich jąder oraz w zderzeniach pp (przemnożonych przez liczbę binarnych zde-
99 rzeń nukleon-nukleon przewidywanych przez model teoretyczny). Odchylenia od wartości 1 dla
100 wysokich p_T są oznaką modyfikacji pędów dżetów przez gęste medium (w stosunku do zderzeń
101 pp gdzie *QGP* nie powstaje), jest to tzw. tłumienie dżetów (ang. *jet quenching*). Rezultaty
102 pomiarów R_{AA} w CMS: [12] i ALICE: [13].

103 Oprócz globalnego wpływu medium na dżety, analizuje się także różnice między dżetami
104 pochodząymi z gluonów oraz kwarków o różnych zapachach (ang. *flavours*). Modele teore-
105 tyczne przewidują między innymi większe straty energii w wyniku interakcji z *QGP* dla dżetów
106 gluonowych niż kwarkowych [14] oraz zależność strat energii od masy partonu [15] – w tym
107 przypadku precyzyjne pomiary rozróżniające typy dżetów pozwalają lepiej zrozumieć mecha-
108 nizm odpowiadający za straty energii przez partony. Zagadnienie rozpoznania z jakiego rodza-
109 ju partonu powstał dany dżet, nazywane jest identyfikacją lub tagowaniem dżetu. Ważną rolę
110 w studiowaniu tego problemu odgrywają symulacje MC, które pozwalają określić wydajności
111 poszczególnych technik tagowania dżetów na podstawie znajomości kanału produkcji każdej
112 symulowanej cząstki.

114 1.4 Dżety *b*

115 1.4.1 Właściwości

116 Poza badaniami właściwości *QGP*, szczególne znaczenie ma identyfikacja dżetów pochodzących
117 z ciężkich kwarków: *b* i *c*. Są one ważnym elementem w poszukiwaniu łamania symetrii *CP* w
118 rozpadach hadronów B i D oraz innych sygnatur tzw. *Nowej Fizyki* wykraczającej poza ramy
119 Modelu Standardowego. Kwarki *piękne* pojawiają się także często w kanałach rozpadu cząstek
120 takich jak bozon Higgsa i kwark *t*.

121 Identyfikacja dżetów *b* jest sporym wyzwaniem ze względu na zdecydowanie częściej wy-
122 stępujące dżety lekkie, tj. powstałe z hadronizacji kwarków *u,d,s* lub gluonów. Rozpoznawanie
123 dżetów *b* bazuje na charakterystycznych właściwościach hadronów zawierających kwark piękny:
124 relatywnie długim czasie życia oraz (w mniejszym stopniu) na ich pół-leptonowym rozpadach

125 o względnej częstotliwości rozpadu w tym kanale (ang. *branching ratio*) na poziomie 10%.

126 1.4.2 Przegląd algorytmów używanych do identyfikacji dżetów b na LHC

127 Używane w eksperymentach na LHC: ATLAS, CMS i ALICE algorytmy można podzielić na
128 trzy kategorie: wykorzystujące wtórne wierzchołki, informację o odległości najbliższego zbliżenia
129 (parametrze zderzenia) częstek tworzących dżet (ang. *Distance of Closest Approach – DCA*,
130 *Impact Parameter – IP*) oraz identyfikujące produkty półleptonowych rozpadów pięknych lub
131 powabnych hadronów. Dokładne opisy omawianych algorytmów można znaleźć w: [16], [17]
132 (ATLAS), [18], [17] (CMS), [19], [20] (ALICE).

133 Najprostszym algorytmem jest dyskryminacja na podstawie istotności statystycznej (wynik
134 pomiaru podzielony przez jego niepewność) odległości wtórnego wierzchołka od wierzchołka
135 pierwotnego L . Jest to metoda wykorzystywana w każdym z trzech wymienionych eksperymentów (por. ATLAS: algorytm SV0, CMS: algorytm SSV, ALICE). Może być ona rozszerzona
136 poprzez użycie dodatkowych zmiennych opisujących wtórny wierzchołek jak na przykład jego
137 masa, ułamek niesionej przez niego całkowitej energii dżetu (por. ATLAS: SV1) lub użycie
138 "pseudowierzchołków" (kombinacji dwóch częstek o dużych *DCA*) w celu poprawienia wydaj-
139 ności detekcji o przypadki, w których wtórny wierzchołek nie został zrekonstruowany (por.
140 CMS: CSV).

141 CMS: CSV).

142 Algorytmy wykorzystujące informację o poszczególnych częstekach mogą zasadniczo bazować
143 albo na sumie logarytmów prawdopodobieństw pochodzenia każdej częstki z pierwotnego wierz-
144 chołka (por. ATLAS: IP3D, CMS: JP) lub tym samym prawdopodobieństwie ale dla wybranej,
145 np. drugiej lub trzeciej częstki na liście posortowanej według malejącego *IP* (por. ALICE i
146 CMS: TC). Bardziej złożonym podejściem, w którym częstki nie są traktowane jako niezależne,
147 jest użycie rekurencyjnych sieci neuronowych (por. ATLAS: RNNIP).

148 Do wykorzystania półleptonowego kanału rozpadu ciężkich hadronów do identyfikacji dżetów
149 b w eksperymentach ATLAS (SMT) i CMS (SE, SM) użyto wzmacnianych drzew decyzyjnych
150 trenowanych na kilku ręcznie zdefiniowanych w tym celu zmiennych takich jak pęd leptonu
151 transwersalny względem osi dżetu.

152 Znaczącą poprawę zdolności predykcyjnej można uzyskać łącząc kilka różnych modeli. Al-
153 gorytm łączący może pobierać na wejściu albo tylko predykcje klasyfikatorów niższego poziomu
154 (CMS: cMVAv2) lub dodatkowo także ich zmienne wejściowe (ATLAS: MV2, DL1). Do scalania
155 używane są zwykle wzmacniane drzewa decyzyjne lub sieci neuronowe.

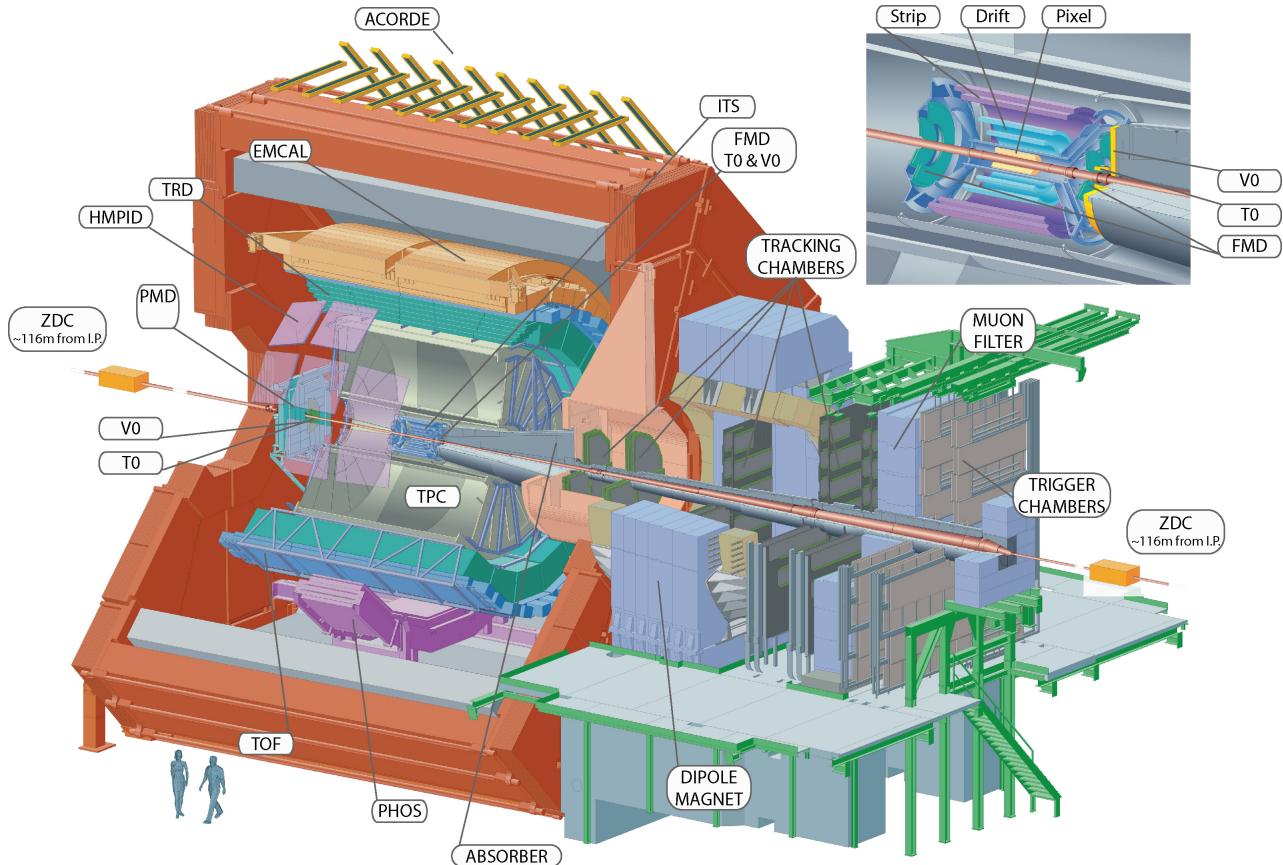
156 Przykład innego podejścia zaprezentowała współpraca przy eksperymencie LHCb, gdzie
157 wykorzystano dwa zestawy wzmacnianych drzew decyzyjnych operujących na zmiennych zwią-
158 zanych z wtórnymi wierzchołkami. Pierwszy zapewnia separację dżetów lekkich od ciężkich a
159 drugi odróżnia dżety b od c . Do wyboru punktu pracy, zamiast jednowymiarowego rozkładu
160 predykcji używany jest dwuwymiarowy rozkład wag przypisany przez oba klasyfikatory [21].

161 1.5 Eksperyment ALICE

162 Eksperyment ALICE [22], [23] jest jednym z czterech największych eksperymentów na LHC.
163 Jest on dedykowany zderzeniom ciężkich jonów (w LHC są to jony ołowiu PbPb), ale mierzone
164 są także mniejsze systemy, tj. proton-proton pp (głównie jako referencję dla pomiarów PbPb)
165 oraz proton-ołów p+Pb, które dostarczają także okazji do badania asymetrycznych zderzeń.
166 Cechą charakterystyczną pomiarów ciężkojonowych jest ich znacznie większa niż w przypadku
167 zderzeń pp krotność, tj. liczba częstek wyprodukowana w pojedynczym zderzeniu. W przypadku
168 zderzeń PbPb może powstawać nawet do 8000 naładowanych częstek na jednostkę pseudorapi-
169 dity η (ang. *pseudorapidity*)¹. Detektor ALICE został zoptymalizowany do mierzeniach takich

¹ $\eta = -\ln[\tan(\frac{\theta}{2})]$, gdzie θ jest kątem między wektorem pędu częstki a osią wiązki

170 przypadków, jak również pod kątem rekonstrukcji i identyfikacji cząstek o szerokim zakresie
 171 pędów (100 MeV – 100 GeV).

Rysunek 3: Schemat detektora ALICE. Źródło: [24]

172 Detektor ALICE jest urządzeniem złożonym z wielu subdetektorów, schematycznie przed-
 173 stawionych na Rys. 3. Można je podzielić według pełnionej w pomiarach roli. ITS, TPC, TRD
 174 oraz TOF pokrywają pełen kąt azymutalny oraz zakres pseudopospieszności $|\eta| < 0.9$.

- 175 • Detektory śladowe – mierzące trajektorie cząstek zakrzywiane w polu magnetycznym o
 176 wartości $B = 0.5$ T.
 - 177 – Inner Tracking System (ITS) – zespół krzemowych detektorów śladowych znajdują-
 178 cy się najbliżej miejsca interakcji wiązek. Składa się on z 6 cylindrycznych warstw
 179 o promieniach od 4 do 43 cm, wykonanych w trzech różnych technologiach. Jego
 180 główną rolą jest rekonstrukcja pierwotnego oraz wtórnego wierzchołków. Bierze tak-
 181 że udział w rekonstrukcji trajektorii i strat energetycznych cząstek, szczególnie tych
 182 niskopędowych, które nie docierają do dalej położonych detektorów.
 - 183 – Time Projection Chamber (TPC) – dłuża na 5m i o takiej średnicy komora projekcji
 184 czasowej. Jest to główny detektor śladowy ALICE, wraz z ITS służy do wyznaczania
 185 trajektorii cząstek i na ich podstawie również wierzchołków zderzenia. Elektrony
 186 uwolnione ze zjonizowanego przez poruszające się w nim naładowane cząstki gazu
 187 dryfują wzdłuż kierunku wiązki w stronę końcowych elektrod. Następnie są tam
 188 zbierane dostarczając informacji o dwóch współrzędnych toru cząstki: odległości od
 189 wiązki i kącie azymutalnym. Trzecia składowa trajektorii jest otrzymywana na pod-
 190 stawie czasu dotarcia elektronów do elektrod. TPC jest najwolniejszym detektorem
 191 ALICE (ze względu na ograniczający czas dryfu elektronów wynoszący $\sim 90 \mu\text{s}$),

192 użycie detektora tego typu podyktowane jest jego zdolnością do rozwikłania śladów
193 tysięcy cząstek spodziewanych w centralnych zderzeniach PbPb.

194 Znajomość toru ruchu cząstki pozwala na wyznaczenie jej pędu. Oprócz dokładnej
195 trajektorii każdej cząstki próbkowanej do 159 razy, TPC mierzy straty energii czą-
196 stek dE/dx . Pozwala to na ich identyfikację na podstawie wzoru Bethego-Blocha,
197 najwyższą zdolność rozdzielczą TPC osiąga dla cząstek o $p_T < 1$ GeV.

198 • detektory służące identyfikacji cząstek (ang. *particle identification – PID*)

- 199 – Transition Radiation Detector (TRD) – detektor wykrywający promieniowanie przej-
200 scia, służy głównie do odróżniania wysokopędowych ($p_T > 1$ GeV) elektronów od
201 pionów. Promieniowanie przejścia emitowane jest podczas przechodzenia relatywi-
202 stycznych cząstek przez granicę ośrodków, jego intensywność jest proporcjonalna do
203 czynnika Lorentza γ , co pozwala na odróżnienie cząstek o tym samym pędzie na pod-
204 stawie różnicy mas (elektrony są ponad 250 razy lżejsze od pionów). TRD oprócz
205 identyfikacji elektronów uczestniczy także w rekonstrukcji śladów wysokopędowych
206 cząstek i może być użyty w systemach wyzwalania (ang. *trigger*).
207 – Time-Of-Flight (TOF) – detektor czasu przelotu o zdolności rozdzielczej ~ 80 ps.
208 Pozwala na separację pionów i kaonów o pędach do ok. 2.5 GeV i protonów do 4
209 GeV.
210 – High-Momentum Particle Identification Detector (HMPID) – detektor typu RICH
211 (ang. *ring-imaging Cherenkov*), wykrywający fotony emitowane podczas przejścia
212 przez ośrodek naładowanej cząstki o prędkości większej od prędkości fazowej światła
213 w tym ośrodku (promieniowanie Cherenkowa). Na podstawie kąta pod jakim emitowano
214 są fotony określana jest prędkość cząstki. HMPID pozwala na identyfikację pio-
215 nów, kaonów i protonów o $p_T > 1$ GeV. Pokrywa przestrzeń kątów: $1.2^\circ < \phi < 58.8^\circ$
216 oraz $|\eta| < 0.6$ (5% akceptancji TPC).

217 • kalorymetry

- 218 – Photon Spectrometer (PHOS) – elektromagnetyczny kalorymetr o wysokiej rozdziel-
219 czości energetycznej i przestrzennej (podzielony na kryształy o rozmiarze poprzecznym
220 2.2×2.2 cm, co odpowiada rozmiarowi w dziedzinie η , ϕ 0.004×0.004). Pokrywa
221 zakres pseudopospieszności $|\eta| < 0.12$ i kąta azymutalnego równy 100° . PHOS ma
222 za zadanie identyfikację i pomiar czteropędów fotonów, w szczególności tych niepo-
223 chodzących z rozpadu innych cząstek (ang. *direct photons*) oraz lekkich mezonów
224 neutralnych (np. π^0) przez dwufotonowy kanał rozpadu.
225 – Electromagnetic Calorimeter (EMCal) – drugi elektromagnetyczny kalorymetr ALI-
226 CE o mniejszej ziarnistości ($\Delta\eta, \Delta\phi = 0.014 \times 0.014$), ale dużo większej akceptancji
227 ($|\eta| < 0.7$, $\Delta\phi = 107^\circ$). EMCal poprawia możliwości ALICE w zakresie pomiarów
228 tłumienia dżetów, pozwalając na wyznaczanie neutralnej składowej energii dżetów
229 (energii niesionej przez neutralne cząstki). Dzięki innej charakterystyce dla elektro-
230 nów i hadronów (elektrony typowo deponują niemal całą energię a hadrony tylko
231 niewielką część) pozwala je odróżnić na podstawie stosunku zmierzonej w nim ener-
232 gii do wyznaczonego wcześniej pędu E/p . EMCal może być użyty także w szybkim
233 systemie wyzwalania, do selekcji przypadków z dżetami oraz wysokoenergetycznymi
234 fotonami i elektronami.
235 • Muon spectrometer – spektrometr mionowy, złożony z dwóch pasywnych absorberów,
236 znajdujących się między nimi 10 warstw detektora śladowego oraz komór systemu wy-
237 zwalającego na końcu. Przedni absorber, gruby na 4 metry ($\sim 60X_0$) wykonany z betonu

i grafitu, zatrzymuje hadrony oraz miony o niższych energiach (np. z rozpadów pionów i kaonów). Jest on zoptymalizowany aby minimalizować rozpraszanie mionów i zapewnić ochronę pozostałych detektorów ALICE przed wtórnymi cząstkami powstały w jego materiale. Komory pozycjoczułe mają zdolność rozdzielczą ok. $100 \mu\text{m}$, co pozwala osiągnąć wysoką rozdzielcość przy wyznaczaniu masy niezmienniczej rzędu $100 \text{ MeV}/c^2$. Spektrometr mionowy służy głównie do mierzenia mezonów wektorowych (ω , ϕ , J/Ψ , Υ) rozpadających się w kanale $\mu^+ \mu^-$.

- Detektory przednie, wyznaczające min. centralność zderzeń oraz płaszczyznę reakcji.

- ZDC – zespół czterech kalorymetrów (po dwa do pomiaru protonów i neutronów, gdyż ich tory są rozdzielane przez pole magnetyczne) mierzących energię nukleonów nieuczestniczących w zderzeniu tzw. obserwatorów, co pozwala na określenie liczby nukleonów oddziałujących, tzw. uczestników. Znajdują się one 116 m od miejsca interakcji.
- PMD – detektor mierzący krotności oraz rozkład przestrzenny fotonów
- FMD – krzemowy detektor paskowy mierzący precyjnie liczbę naładowanych cząstek w zakresie pseudopospieszności wykraczającym poza akceptancję detektora ITS.
- V0 – liczniki scyntylacyjne położone po obu stronach detektora, używane w systemie wyzwalania o minimalnym obciążeniu (ang. *minimum bias trigger*) – wymóg obecności sygnału w obu detektorach pozwala na odrzucenie przypadków tła z oddziaływania wiązki protonów z reszkami gazu obecnymi w rurach próżniowych.
- T0 – dostarcza dokładny czas interakcji potrzebny dla detektora TOF, pozwala także na śledzenie światłości w czasie rzeczywistym.

260 2 Uczenie maszynowe

261 Uczenie maszynowe jest bardzo szerokim i obecnie dynamicznie się rozwijającym obszarem
262 nauki. Występuje w wielu odmianach łącząc w sobie w zależności od wariantu wiele dziedzin
263 takich jak matematyka (statystyka, algebra) informatyka (algorytmika, teoria informacji) a
264 także elementy robotyki i sterowania. Dziedzinami, w których jest najczęściej wykorzystywane
265 są min. widzenie maszynowe, przetwarzanie języka naturalnego, autonomiczne roboty i pojazdy,
266 systemy decyzyjno - eksperckie, optymalizacyjne oraz rekomendacyjne.

267 W tej pracy wykorzystywana jest gałąź uczenia maszynowego nazywana uczeniem nadzorowanym lub "uczeniem z nauczycielem" (ang. *supervised learning*), gdzie uczenie występuje na podstawie poprawnie oznaczonych przykładów. Terminami bliskoznacznymi dla tak rozumianego uczenia maszynowego są uczenie statystyczne (ang. *statistical learning*) i rozpoznawanie wzorców (ang. *patterm recognition*).

272 Problem identyfikacji dżetów jest klasycznym przykładem zagadnienia klasyfikacji, gdzie
273 poprawna odpowiedź jest jedną ze skończonej ilości opcji (klas) w przeciwieństwie do regresji,
274 gdzie szukana odpowiedź algorytmu ma charakter ciągły.

275 Występuje wiele algorytmów uczenia maszynowego takich jak regresja liniowa i logistyczna,
276 drzewa decyzyjne i ich wariacje, maszyny wektorów wspierających, sztuczne sieci neuronowe oraz wiele innych [25], [26]. Uczenie polega na znalezieniu pewnej funkcji dopasowującej
277 do przyjmowanego na wejściu zestawu (wektora) cech (zmiennych, kolumn) pewną odpowiedź
278 (predykcję), która minimalizuje zadaną funkcję straty. Jej rolę w przypadku regresji często
279 pełni błąd średniokwadratowy a w przypadku klasyfikacji np. entropia krzyżowa (ang. *cross
280 entropy*)². Różne algorytmy szukają przy tym funkcji dopasowującej należącej do różnych klas
281 funkcji: przykładowo klasyczne drzewa decyzyjne przeszukują tylko przestrzeń funkcji dających
282 się opisać skończonym zbiorem reguł "jeśli – to" (ang. *if – else*).

284 W pracy wykorzystane zostały dwa rodzaje algorytmów: wzmacniane drzewa decyzyjne oraz
285 sieci neuronowe.

286 2.1 Wzmacniane drzewa decyzyjne

287 Wzmacniane drzewa decyzyjne są jednym z rozwinięć klasycznego algorytmu drzewa decyzyjnego. Pojedyncze drzewo decyzyjne dzieli przestrzeń cech uczących przy pomocy prostopadłych
288 cięć, na mniejsze/większe niż zadana wartość w przypadku zmiennej ciągłej lub na należące/nie
289 należące do danej klasy w przypadku zmiennej kategorycznej. Każdy podział, nazywany węzłem, daje dwie gałęzie, które można dalej niezależnie dzielić aż do ostatniego poziomu (liści). Kolejne podziały wybierane są tak, aby zbiory przykładów wpadające do poszczególnych gałęzi
290 były jak najbardziej jednorodne. Stosuje się różne miary nieporządku takie tak: indeks Gini G_L
291 lub entropia S_L ³.

295 Drzewa decyzyjne są często łączone w komitety klasyfikatorów (ang. *ensemble methods*). Wiele "słabych" klasyfikatorów jest łączonych w jeden "silny" na dwa sposoby: workowanie
296 (ang. *bagging*) [27] oraz wzmacniania (ang. *boosting*) [28], które są często ze sobą porównywane.

298 *Bagging* – w zastosowaniu dla drzew decyzyjnych nazywany algorytmem lasów losowych
299 (ang. *random forest*) - polega na wytrenowaniu wielu drzew, każdego na podstawie N przykładów losowo wylosowanych z powtórzeniami spośród N -licznego zbioru treningowego. Dodatko-

² $J = -\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N [y_i \log \hat{y}_i + (1 - y_i) \log(1 - \hat{y}_i)]$, gdzie y_i to prawidłowa klasa i -tego przykładu a \hat{y}_i to predykcja algorytmu

³ $G_L = 1 - \sum_k p_k^2$ oraz $S_L = \sum_k -p_k \log p_k$, gdzie p_k to stosunek liczby przypadków klasy k do liczby wszystkich przypadków w liściu L

301 wo, do uczenia każdego drzewa używa się tylko podzbioru wszystkich cech uczących. Końcową
302 predykcję algorytmu otrzymuje się poprzez "głosowanie" wszystkich drzew z odpowiednimi
303 wagami.

304 *Boosting* – wzmacniane drzewa decyzyjne (ang. *boosted decision trees*) – jest metodą po-
305 dobną do *baggingu*. Główną różnicą jest zwiększanie wag przykładom uczącym, które przez po-
306 przednie drzewo zostały źle zaklasyfikowane – każde kolejne drzewo koncentruje się bardziej na
307 poprawie błędów poprzednich drzew. Widać tu kolejną ważną cechę odróżniającą obie metody:
308 *boosting* jest algorytmem sekwencyjnym podczas gdy *bagging* daje się trywialnie zrównoleglić
309 (każde drzewo trenowane jest w osobnym wątku).

310 **Parametry i sposób trenowania drzew decyzyjnych na analizowanych danych**

311 W niniejszej pracy wykorzystano wzmacniane drzewa decyzyjne zaimplementowane w wydaj-
312 nej bibliotece **XGBoost** [29]. Szybkość obliczeń jest bardzo ważna, gdyż oprócz komfortu pracy
313 z algorytmem, przekłada się na jakość otrzymanych wyników – krótszy czas obliczeń oznacza
314 możliwość przeprowadzenia większej ilości eksperymentów i lepsze dobranie parametrów oraz
315 danych. Implementacja wzmacnianych drzew decyzyjnych w **XGBoost** wykorzystuje wszystkie
316 rdzenie procesora, pomimo że sam algorytm ma charakter sekwencyjny – jest to możliwe dzięki
317 paralelizacji procesu tworzenia każdego drzewa (przed każdym podziałem konieczne jest spraw-
318 dzenie pewnej ilości możliwych zmiennych i wartości progowych i ten proces jest wykonywany
319 równolegle).

320 Dzięki szybkiemu uczeniu się algorytmu, możliwe było użycie kosztownego obliczeniowo au-
321 tomatycznego przeszukiwania przestrzeni parametrów przy pomocy przeszukiwania losowego
322 (ang. *random search*), które jest zwykle preferowane nad przeszukiwanie sieciowe [30]. W tym
323 celu cały zbiór danych dzielony był na dwie części: trenującą oraz testową (80/20%). Następ-
324 nie algorytm był trenowany i oceniany z użyciem trzy- lub pięciokrotnej walidacji krzyżowej
325 (ang. *cross-validation*) na zbiorze trenującym dla różnych zestawów parametrów. Model z naj-
326 lepszym wynikiem uzyskanym w walidacji krzyżowej był sprawdzany na zbiorze testowym.

327 Parametry optymalizowane w opisanym procesie to:

- 328 • *max_depth* – maksymalna głębokość każdego drzewa (niekoniecznie osiągana)
- 329 • *n_estimators* – liczba drzew
- 330 • *learning_rate* – parametr szybkości uczenia, komplementarny do *n_estimators*, w praktyce
331 można ustalić liczbę drzew i szukać optymalnej szybkości uczenia
- 332 • *subsample*, *colsample_bytree*, *colsample_bylevel* – parametry regularyzacyjne określające
333 ułamek kolejno: danych użytych do trenowania każdego drzewa, kolumn użytych w ka-
334 dym drzewie (cechy losowane raz dla danego drzewa), kolumn użytych przy każdym po-
335 dziale (cechy losowane przy każdym podziale)
- 336 • γ – minimalny zysk w postaci zmniejszenia wartości funkcji straty konieczny do wykonania
337 podziału

338 **2.2 Sieci neuronowe**

339 Sieci neuronowe (ang. *neural networks* – *NN*) są szczególnym algorytmem uczenia maszyno-
340 wego. Występują w bardzo wielu odmianach i są wykorzystywane w rozwiązywaniu szerokiej
341 gamy problemów. Nawet bardzo pobieżny opis sieci neuronowych wymaga dużo więcej miejsca
342 niż może być temu poświęcone w tej pracy. Wprowadzenia do sieci neuronowych od podstaw
343 można znaleźć m.in. w [31] lub [32]. Tu przedstawione zostaną wyłącznie wybrane zagadnienia

344 mające ścisłejšzy związek z pracą. Używane mogą być terminy, których znaczenie wyjaśniane
345 jest w podanych źródłach.

346 W niniejszej pracy, wykorzystane zostały dwa rodzaje sieci neuronowych: sieci w pełni połącz-
347 czone (ang. *fully connected NN – FC NN*), nazywane także wielowarstwowymi perceptronami
348 (ang. *multi-layer perceptron – MLP*) oraz sieci konwolucyjne (ang. *convolutional NN – Co-*
349 *nvNets, CNN*).

350 Sieci w pełni połączone

351 W nierekurencyjnych sieciach neuronowych (tylko takie są używane w tej pracy), informacja
352 jest przekazywana kolejno od warstw wejściowych, poprzez warstwy ukryte aż do wyjściowej. W
353 sieciach typu *FC* wszystkie warstwy składają się z identycznych neuronów – każdy neuron do-
354 staje na wejściu wektor, natomiast zwraca skalar – wartość pewnej zadanej, nieliniowej funkcji,
355 jako argument podając średnią ważoną z elementów wektora wejściowego. Wartości zwracane
356 przez neurony w danej warstwie składają się na wektor wejściowy dla neuronów kolejnej
357 warstwy. Wejściem dla pierwszej warstwy są natomiast kolejne przykłady ze zbioru uczącego.
358 Trenowanie sieci neuronowych polega na zmienianiu wag (parametrów) w liczonej w każdym
359 neuronie średniej, każdy neuron posiada własny, niezależny zestaw wag.

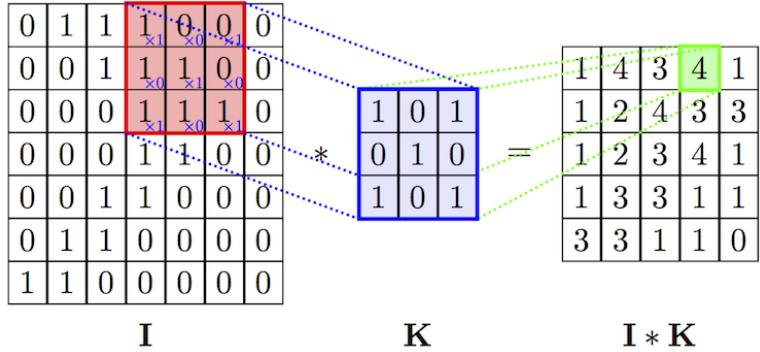
360 Istnieje twierdzenie o sieciach neuronowych jako uniwersalnych aproksymatorach funkcji
361 (ang. *universal approximation theorem*) [33], mówiące, że już sieć neuronowa o jednej warstwie
362 ukrytej jest zdolna do przybliżenia dowolnej funkcji z dowolną dokładnością. Twierdzenie to
363 nie podaje niestety liczby potrzebnych neuronów a przede wszystkim – sposobu ich trenowania.
364 Trenowanie jest prostsze w przypadku zastosowania wielu warstw, które odpowiadają kolejnym
365 poziomu abstrakcji jednak nadal jest dużym wyzwaniem ze względu na fakt, że nawet stosun-
366 kowo niewielka sieć może posiadać bardzo dużą liczbę parametrów, przykładowo sieć o czterech
367 warstwach, w każdej po 128 neuronów ma ich ponad 65 tysięcy.

368 Sieci konwolucyjne

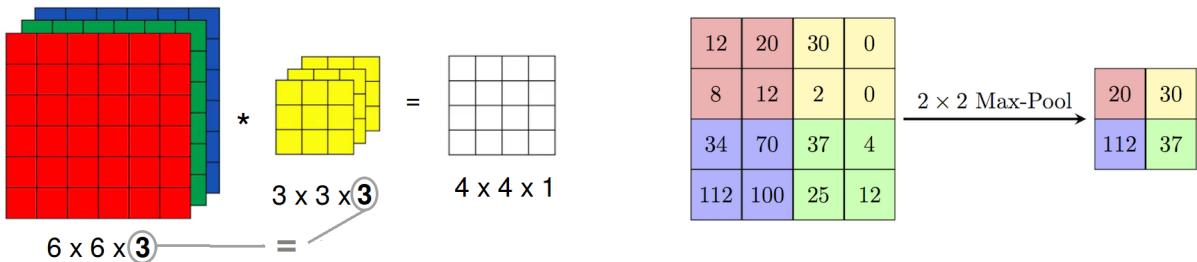
369 Jednym ze sposobów na ograniczenie liczby trenowanych parametrów jest użycie konwolucyj-
370 nych sieci neuronowych [34] (bardziej poprawną choć rzadko używaną nazwą w języku polskim
371 jest sieć splotowa). Są one inspirowane połączeniami w korze wzrokowej zwierząt i wywodzą
372 się z badań w obszarze widzenia komputerowego, gdzie liczby parametrów są szczególnie duże
373 (wektor wejściowy ma wymiar równy liczbie pikseli w obrazie), na takim przykładzie również
374 najłatwiej zrozumieć ich działanie.

375 Sieci konwolucyjne różnią się od sieci typu *FC* tym, że część wag połączeń między warstwa-
376 mi jest dzielona. Występuje w nich nowy rodzaj warstwy, nazywany warstwą konwolucyjną.
377 Każda jednostka w warstwie konwolucyjnej (filtr) ma pewną stałą (niewielką) liczbę wag. Po-
378 łączanie z dużym wejściem realizowane jest przez powielanie tych samych wag w połączeniach
379 z kolejnymi fragmentami wektora wejściowego (por. Rys. 4). Rezultatem działania filtra na
380 macierz jest wynik operacji splotu. Liczba parametrów przypadająca na każdy filtr jest równa
381 jego rozmiarowi i nie zależy od wielkości wektora wejściowego.

382 W przypadku gdy zamiast wejścia dwuwymiarowego (jak np. obraz czarno-biały), mamy do
383 czynienia z wejściem trójwymiarowym (np. trzeci wymiar to kolejne kolory w kodowaniu RGB),
384 filtry również muszą mieć trzy wymiary, przy czym rozmiar w ostatnim wymiarze musi być
385 równy rozmiarowi w tym kierunku wektora wejściowego. Wynik operacji splotu jest ponownie
386 dwuwymiarowy, gdyż filtr przesuwany jest tylko w dwóch pierwszych wymiarach. Trzeci wymiar
387 powstaje przez składanie kolejnych filtrów. Widać zatem, że również w przypadku gdy na
388 wejścia podawany jest obraz czarno-biały, filtry w kolejnych warstwach konwolucyjnych (oprócz
389 pierwszej) mają po trzy wymiary.

Rysunek 4: Schemat działania pojedynczego filtra z warstwy konwolucyjnej (operacja splotu).
Źródło: [35].

Rysunek 5: Działanie pojedynczego filtra (3D) na wejście o trzech wymiarach.
Źródło: [36].

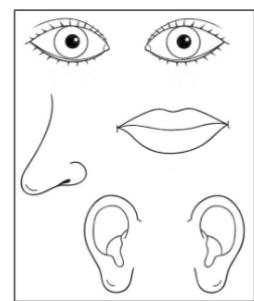
Rysunek 6: Działanie warstwy typu *max-pool*. Źródło: [35].

oprócz warstw konwolucyjnych, w sieciach tego typu stosowane są także tzw. warstwy typu *max-pooling*. Zasada jej działania jest bardzo prosta: wykonuje funkcję *maksimum* na zadanym fragmencie obrazu (por. Rys. 6). Ich rolą jest zmniejszanie rozmiaru przekazywanej w sieci informacji.

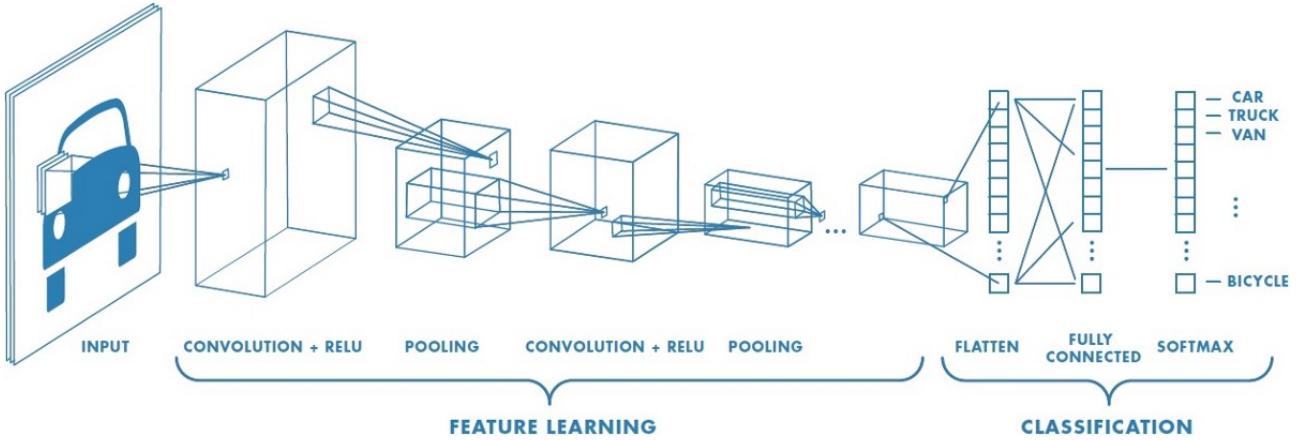
Typowa architektura stosowana w przypadku sieci konwolucyjnych jest następująca: najpierw warstwy konwolucyjne (pomiędzy nimi czasem warstwy typu *max-pool*), następnie wszystkie filtry są rozwijane i składane w długi jednowymiarowy wektor, który przekazywany jest do warstw typu *FC*. W przypadku problemu klasyfikacji, na końcu znajduje się jeszcze warstwa typu *softmax* normalizująca wyjście z sieci do jedynki (por. Rys. 7).

Sieci konwolucyjne posiadają dwie właściwości odróżniające je od *MLP*:

- niezmienniczość względem przesunięcia (ang. *translation invariance*) – głównie za sprawą dzielenia wag oraz obecności warstw typu *max-pool*, położenie danej cechy na obrazie jest niemal bez znaczenia (obraz po prawej stronie byłby rozpoznany jako twarz)
- lokalność połączeń – filtry obejmują tylko kilka sąsiednich pikseli (tam zwykle występują najsilniejsze zależności) nie są w stanie dostrzec cechy rozciągniętej na obszar większy od rozmiaru filtra

Rysunek 8: Źródło: [38].

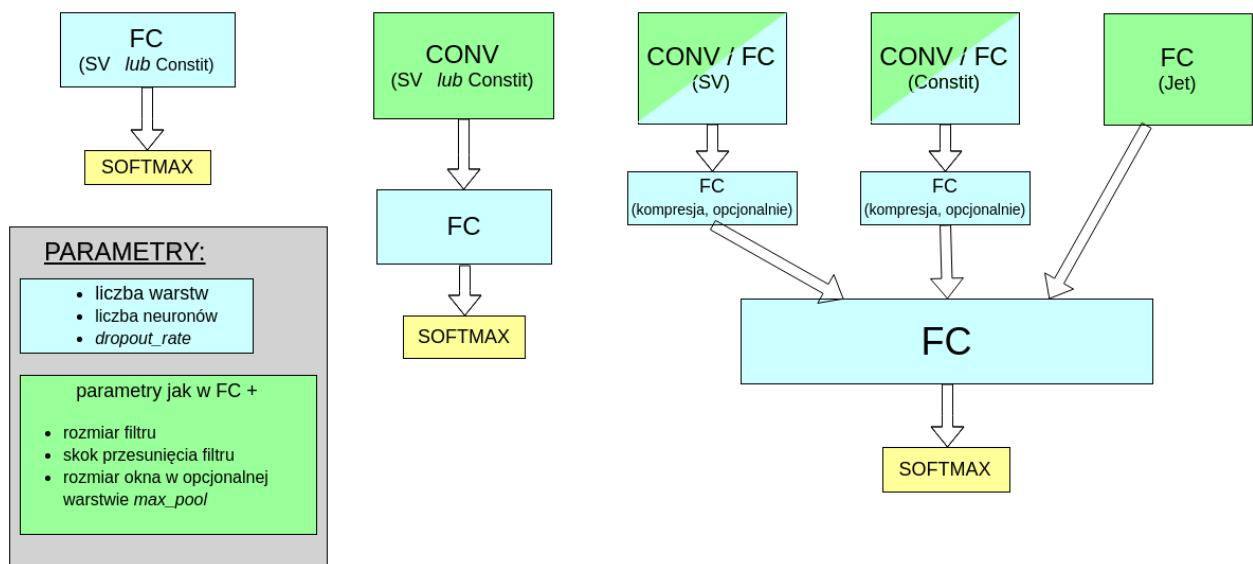

Rysunek 7: Typowa struktura stosowana w sieciach konwolucyjnych. Warstwy konwolucyjne mają za zadanie wydobywać cechy, na podstawie których późniejsze warstwy dokonują klasyfikacji. Widoczna jest charakterystyczna stopniowa zmiana rozmiaru przekazywanej macierzy: rozmiar poprzeczny maleje kosztem głębokości, co odpowiada rosnącej liczbie filtrów i malejącym rozmiarowi obszaru po jakim są one przesuwane. Źródło: [37].

410 Hiperparametry i trenowanie sieci neuronowych na analizowanych danych

411 Parametry sieci, których wartości są określane przez projektanta sieci, takie jak liczba warstw
412 ukrytych są nazywane hiperparametrami (dla odróżnienia od parametrów - wag połączeń).

413 Testowane były trzy architektury: sieci w pełni połączone, sieci konwolucyjne oraz sieć
414 złożona z dwóch gałęzi, osobnych dla wtórnych wierzchołków i częstek tworzących dżet (por.
415 Rozdz. 3) przedstawione schematycznie na Rys. 9. Do trenowania sieci wykorzystano wysoko-
416 poziomową bibliotekę Keras [39] korzystającą z silnika obliczeniowego zaimplementowanego w
417 TensorFlow [40].

Rysunek 9: Schematyczne przedstawienie trzech testowanych rodzin architektur sieci. Każdy blok odpowiada kilku warstwom danego typu. Bloki warstw typu *FC* i opisane jako "kompresja" składały się z kilku neuronów i miały za zadanie zredukować całą informację z danej gałęzi do wektora kilku liczb.

418 Zestaw hiperparametrów definiujący działanie sieci w pełni połączonej:

- liczba warstw ukrytych
- liczba neuronów w każdej warstwie
- funkcja aktywacji – nieliniowa funkcja aplikowana przed zwróceniem wartości w każdym neuronie, najpopularniejsze to $tanh$, $ReLU$ ($f(x) = \max(0, x)$) oraz funkcja sigmoidalna ($f(x) = \frac{1}{1+exp(x)}$)
- algorytm optymalizacyjny – spadek gradientowy lub jego wariacje
- parametr szybkości uczenia i jego modyfikacje w trakcie uczenia
- liczba przykładów trenujących przetwarzanych w jednym kroku uczenia (ang. *batch_size*)
 - im większy tym szybsze jest trenowanie sieci (dzięki wydajnym operacjom macierzowym), natomiast może się to odbywać kosztem precyzji
- liczba epok uczenia – ile razy będzie pokazywany sieci każdy przykład
- opcjonalnie: warunki stopu (ang. *early stopping*) w razie osiągnięcia *plateau* (wysycenia procesu uczenia)
- opcjonalnie: regularyzacja przy pomocy różnych technik (zwykle konieczna)
- ponadto dla sieci konwolucyjnych:
 - liczba warstw konwolucyjnych i liczba filtrów w każdej warstwie
 - obecność lub brak warstw *max-pool* i rozmiar ich okna
 - rozmiar filtrów i długość skoku przy ich przesuwaniu

Same dwie pierwsze wielkości dają nieograniczoną liczbę konfiguracji. Czas trenowania sieci neuronowych jest rzędu wielkości większej niż drzew decyzyjnych, dlatego przyjęto szereg kroków mających na celu zmniejszenie przeszukiwanej przestrzeni hiperparametrów. Na podstawie wstępnych testów oraz różnych wskazówek dostępnych w literaturze przyjęto:

- *batch_size* zawsze równy 64 (inne testowane wartości: 16, 32, 128)
- za algorytm optymalizacyjny przyjęto algorytm o nazwie *Nadam* [41], tj. rozwinięcie algorytmu *Adam* [42] o parametr Nesterova (inne testowane to zwykły spadek gradientowy oraz *Adam*)
- funkcję aktywacji: *ReLU*
- liczba epok równa 50, 100 lub 200 (lub mniej do testów), zrezygnowano z *early stopping*
- stałe w trakcie treningu wartości parametru szybkości uczenia
- spośród technik regularizacyjnych testowano wyłącznie *dropout* [43] z prawdopodobieństwem odrzucenia równym 0.1, 0.2 lub 0.5
- kilka wybranych kombinacji dla zestawu parametrów: rozmiar filtra, długość skoku i rozmiar okna w warstwach *max-pool* – takie same w kolejnych warstwach
- liczby neuronów/filtrów w warstwach będące zawsze potęgami dwójką oraz stałą liczbę w kolejnych warstwach lub zmieniającą się o stały czynnik, np. 256-128-64, 128-128-128 lub 16-32-64

- 455 • liczba warstw FC : 2-8, konwolucyjnych 2-6

456 Nawet po przyjęciu powyższych uproszczeń nie sposób sprawdzić wszystkich możliwych
457 zestawów hiperparametrów, dlatego sposób ich dobierania w kolejnych testach był mocno em-
458 piryczny. Dostępne dane dzielone były na trzy zbiory: trenujący, walidacyjny i testowy. Wobec
459 braku warunków stopu, zbiór walidacyjny użyty był wyłącznie do porównywania różnych ze-
460 stawów parametrów, tak aby wynik testowy pozostał nieobciążony.

461 Zgodnie z zasadą ortogonalizacji działań, proces doboru hiperparametrów dzielono na dwie
462 części: najpierw starano się uzyskać jak najlepsze wyniki na zbiorze uczącym, a dopiero później
463 zmusić algorytm do lepszej generalizacji na zbiorze testowym przez zwiększoną regularyzację i
464 modyfikację parametru szybkości uczenia.

465 2.3 Dyskusja użycia dwóch algorytmów

466 Użycie więcej niż jednego algorytmu ma wiele zalet. Po pierwsze daje możliwość porównania
467 wyników. Pozwala to na oszacowanie błędu *Bayesowskiego* (najniższego możliwego do osiągnię-
468 cia przez jakikolwiek algorytm błędu). Jest to bardzo ważne w sytuacji, gdy nie dysponuje
469 się innym oszacowaniem tego błędu (w wielu problemach naturalnych dla człowieka jak roz-
470 poznanie obiektów na obrazkach jest nim błąd ludzki lub też błąd popełniany przez zespół
471 ekspertów w bardziej zaawansowanych zastosowaniach).

472 Po drugie, wykorzystane zostały dwa algorytmy mocno różniące się w swojej naturze, co po-
473 zwala wykorzystać cechy każdego z nich w analizie: przykładowo sieci neuronowe dobrze radzą
474 sobie z nieustrukturyzowanymi danymi – potrafią tworzyć wysoko poziomowe cechy na podsta-
475 wie niskopoziomowego wejścia (np. położenia oka na zdjęciu twarzy na podstawie pixeli). Są
476 natomiast trudne w interpretacji i często traktowane są jako tzw. "czarne skrzynki" (ang. *black*
477 *box*). Oprócz tego, liczba możliwych konfiguracji sieci jest ogromna i przez to niemożliwe jest
478 stwierdzenie czy wykorzystane zostały pełne ich możliwości.

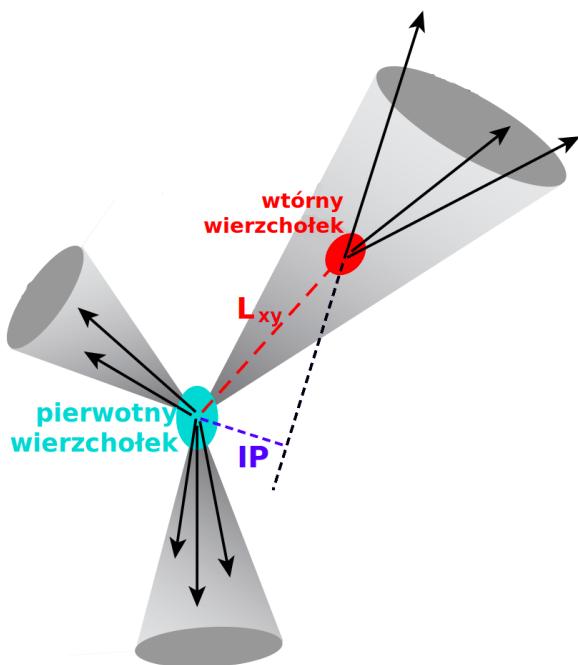
479 Z kolei drzewa decyzyjne posiadają stosunkowo niewielką liczbę parametrów, a ich trenowa-
480 nie jest bardzo szybkie co pozwala na ich ekstensywne przeszukiwanie i otrzymanie wyników,
481 które można uznać za optymalne dla tego algorytmu. Ponadto, w przypadku drzew istnieją
482 niewymagające dodatkowych obliczeń miary użyteczności poszczególnych zmiennych, co daje
483 wgląd w działanie algorytmu i poprawia intuicyjne zrozumienie jego predykcji.

484 3 Dane

485 Dane użyte w analizie pochodzą z symulacji Monte Carlo zderzeń proton-proton przy energii
486 w układzie środka masy równej $\sqrt{s} = 13$ TeV dostępnych na serwerach eksperymentu ALICE.
487 Są to pełne symulacje detektora ALICE, wykorzystujące generator zderzeń Pythia8 [44] (*tune:*
488 *Pythia8Jets_Monash2013* [45]) oraz pakiet Geant3 [46] do transportu cząstek przez materiał
489 detektora.

490 Do rekonstrukcji dżetów wykorzystany został algorytm *anti-kt* z parametrem $R = 0.4$ zaim-
491 plementowany w pakiecie FASTJET [47]. Dżetów poszukiwano wyłącznie wśród cząstek naładowa-
492 nych (ang. *charged jets*) ze względu na słabe pokrycie przestrzeni fazowej przez kalorymetry
493 w eksperymencie ALICE.

494 Do analizy wybrano dżety o p_T większym niż 15 GeV i mieszczące się w całości w akcep-
495 tancji detektora *TPC*, tj. $|\eta| < 0.9$, co przy użytym parametrze rozmiaru dżetu $R = 0.4$, daje
496 ograniczenie na pseudopospieszność $|\eta| < 0.5$ dla osi dżetu.

Rysunek 10: Rysunek ilustrujący znaczenie używanych wielkości: L_{xy} oraz parametru zderzenia IP . Źródło: [48].

497 Dla każdego dżetu obliczony został szereg wielkości, które można podzielić na zmienne
498 na poziomie dżetu, związane z wtórnymi wierzchołkami oraz cząstkami tworzącymi dżet. Za
499 potencjalne wtórne wierzchołki uznaje się wszystkie kombinacje trzech cząstek spełniających
500 pewne dosyć luźne kryteria jak $p_T > 0.15$ GeV (rozważane są wyłącznie trzy-cząstkowe wtórne
501 wierzchołki), stąd ich liczba może być dużo większa od liczby cząstek tworzących dżet.

502 Lista używanych zmiennych:

- 503 • Zmienne na poziomie dżetu:
 - 504 – η, ϕ – pseudopospieszność i kąt azymutalny osi dżetu
 - 505 – p_T – pęd poprzeczny dżetu
 - 506 – masa dżetu [#REF]

- 507 – powierzchnia dżetu – liczona w płaszczyźnie (η, ϕ), do powierzchni dżetu zaliczany
 508 jest element w powierzchni w którym dodanie części o nieskończonym małym pędzie
 509 poprzecznym sprawi, że zostanie ona zaliczona do tego dżetu [49]
- 510 – gęstość tła (w danym zdarzeniu)
- 511 – N_{SV} – liczba wtórych wierzchołków
- 512 – $N_{Constit}$ – liczba częstek tworzących dżet

513 • Zmienne opisujące części tworzące dżet:

- 514 – η, ϕ – pseudopospieszność i kąt azymutalny części względem osi dżetu
- 515 – p_T – pęd poprzeczny części
- 516 – IP_D – rzut na kierunek poprzeczny wektora parametru zderzenia
- 517 – IP_Z – rzut na oś z wektora parametru zderzenia

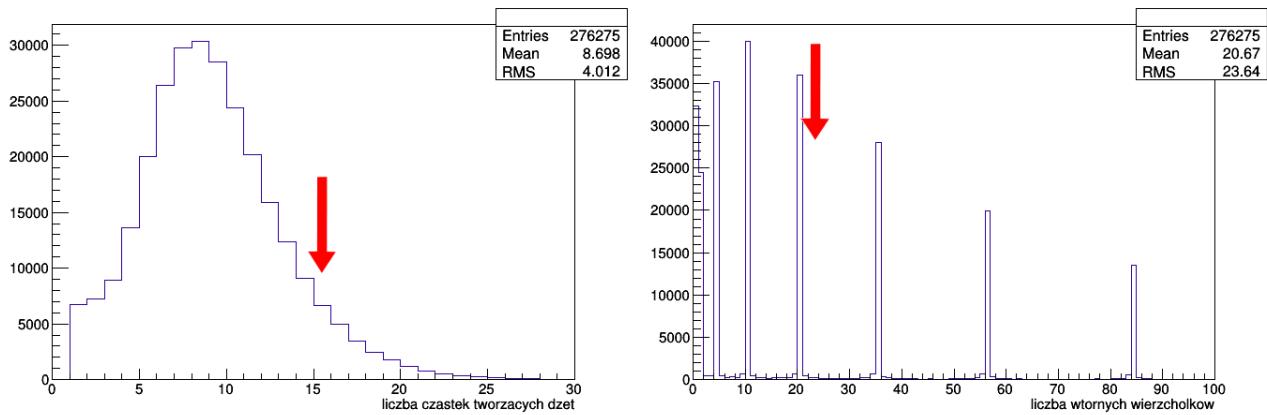
518 • Zmienne opisujące wtórne wierzchołki:

- 519 – L_{xy} – odległość między pierwotnym a wtórnym wierzchołkiem (ang. *decay length*)
- 520 – $\sigma_{L_{xy}}$ – niepewność wyznaczenia L_{xy}
- 521 – $\sigma_{vertex} = \sqrt{d_1^2 + d_2^2 + d_3^2}$ – rozrzucona śladów (ang. *tracks*) wokół wtórnego wierzchołka,
 522 gdzie d_i to odległość najbliższego zbliżenia śladu / odległość najbliższego przelotu
 523 do wtórnego wierzchołka (ang. *distance of closest approach – DCA*)
- 524 – $M_{inv} = \sqrt{(E_1 + E_2 + E_3)^2 - (\vec{p}_1 + \vec{p}_2 + \vec{p}_3)^2}$ – masa niezmiennicza wierzchołka, gdzie
 525 E_i, p_i to energia i pęd i -tej części tworzącej wierzchołek
- 526 – χ^2/Ndf dopasowania wtórnego wierzchołka

527 Dżety różnią się liczbą częstek je tworzących oraz liczbą wtórnego wierzchołków. Większość
 528 algorytmów uczenia maszynowego wymaga natomiast dostarczenia danych w postaci tabelarycznej (macierzowej), ze stałą liczbą kolumn. Aby spełnić to wymaganie konieczne jest przyjęcie pewnej ustalonej liczby wtórnego wierzchołków oraz częstek tworzących dżet – w przypadku
 531 gdy dżet ma więcej elementów tego typu są one odrzucane, natomiast puste pola są wypełniane
 532 zerami w przypadku gdy ma ich mniej. Po przeanalizowaniu rozkładów liczby wtórnego wierz-
 533 chołków i częstek tworzących dżet (11) oraz wstępny sprawdzeniu jak dodawanie kolejnych
 534 elementów wpływa na otrzymywane wyniki (na podstawie wzmacnianych drzew decyzyjnych
 535 ze względu na wspomnianą w 2.3 szybkość i stabilność) ustalono liczbę częstek tworzących dżet
 536 równą 15 a wtórnego wierzchołków równą 20.

537 Istotnym zagadnieniem jest także kolejność w jakiej ułożone będą zmienne. Dla sieci kon-
 538 wolucyjnych szukających lokalnych zależności rozsądne jest ułożenie obok siebie tych samych
 539 zmiennych, np. $L_{xy,1}, L_{xy,2}, L_{xy,3} \dots \sigma_{vertex,1}, \sigma_{vertex,2}, \sigma_{vertex,3} \dots$. Dla sieci w pełni połączonych
 540 oraz drzew decyzyjnych kolejność zmiennych nie ma znaczenia, ale ważne jest aby ich położenie
 541 było stałe, np. aby L_{xy} i $\sigma_{L_{xy}}$ kolejnego wtórnego wierzchołka były w tych samych miejscach,
 542 tak aby możliwe było szukanie zależności między nimi.

543 Nastecną kwestią jest wybór wielkości decydującej o kolejności ułożenia elementów, tj. która
 544 częstka będzie częstką nr 1 a która nr 5. Losowe ułożenie elementów sprawiłoby, że bezpośrednie
 545 porównywanie wielkości w danych kolumnach (co ma miejsce bezpośrednio w drzewach decy-
 546 zyjnych a pośrednio w sieciach neuronowych) straciłoby sens. Z kolei dobór tej kolejności
 547 pozwala na łatwe odtworzenie przez algorytm uczenia maszynowego motywów fizycznych
 548 algorytmów omówionych w 1.4.2. Przykładowo cięcie na wartość IP drugiej lub trzeciej częstki
 549 (gdy są one posortowane wg malejących wartości IP) jest istotą algorytmu nazywanego *Track*

Rysunek 11: Rozkłady liczby cząstek tworzących dzjet i liczby wtórnych wierzchołków (część) wraz wartościami cięć.

550 *Counting – TC* stosowanego w CMS i ALICE. Kolejność w jakiej ułożone będą elementy, wpływa także na to, które z nich będą odrzucone w przypadku gdy dzjet zawiera więcej niż 15 cząstek
 551 i 20 wierzchołków. Ponownie posiłkowano się testami z użyciem drzew decyzyjnych. Ostatecznie
 552 wtórne wierzchołki ułożono według malejącego L_{xy} a cząstki – malejącego p_T .

553 Ostatecznie liczba zmiennych użytych do trenowania algorytmów uczenia maszynowego była
 554 równa:

556 4 Analiza

557 4.1 Dobór metryki

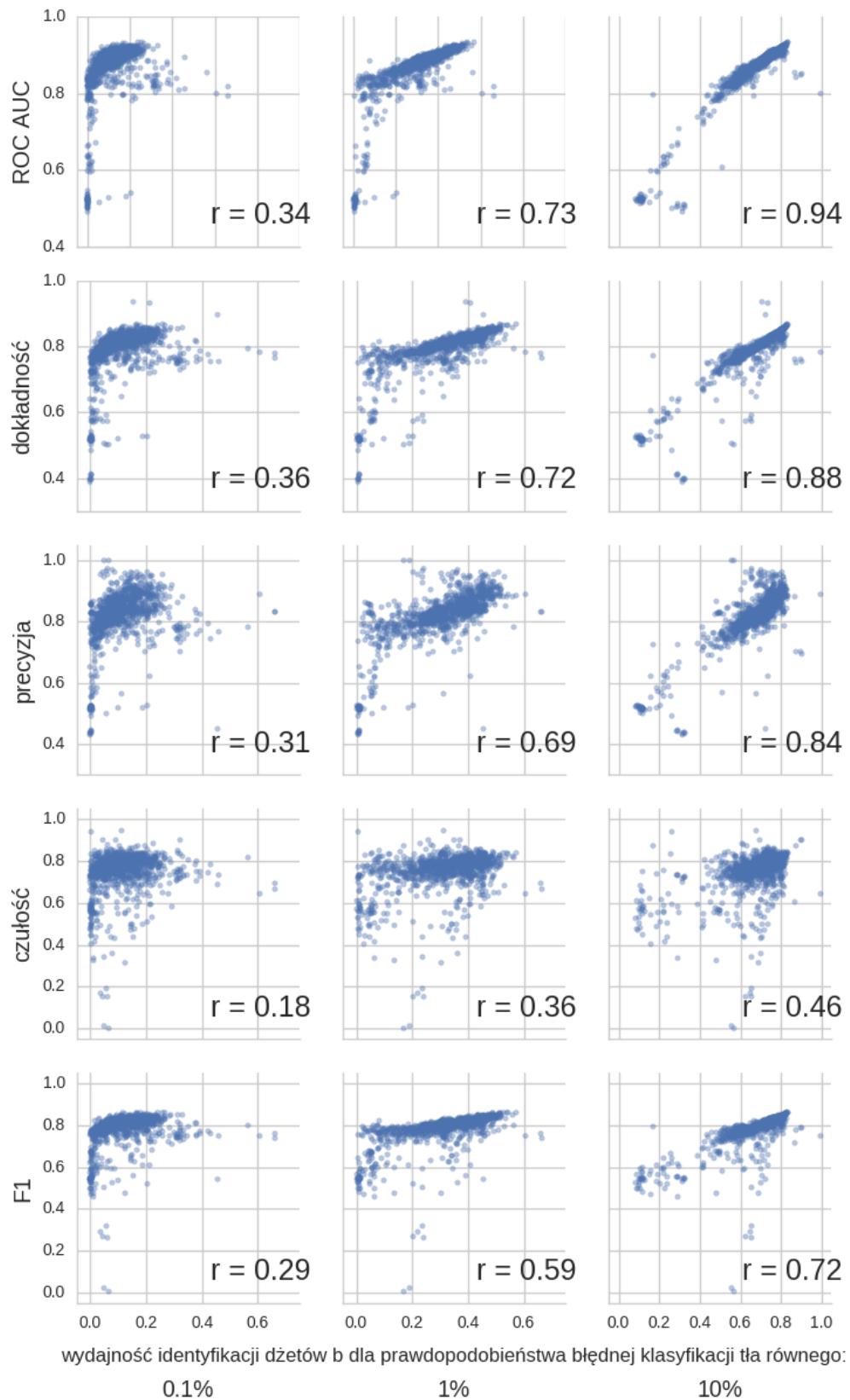
558 Bardzo ważnym elementem w trenowaniu algorytmów uczenia maszynowego jest dobór odpo-
559 wiedniej metryki – klasycznym złym przykładem jest używanie dokładności (ang. *accuracy*) do
560 oceniania klasyfikacji binarnej w przypadku dużego niezrównoważenia klas – algorytm przewi-
561 dujący zawsze klasę większościową może osiągnąć dużą wartość dokładności będąc jednocześnie
562 bardzo słabym modelem.

563 Kilka najczęściej używanych metryk wymieniono w Tab. ???. Używanie i porównywanie
564 kilku miar efektywności jest często niepraktyczne dlatego dobrze jest wybrać jedną metrykę.
565 Przy jej wyborze należy kierować się potencjalnymi zastosowaniami modelu. W tym przypadku
566 są to analizy fizyczne, które mogą mieć różne wymagania dotyczące czystości i liczebności
567 otrzymywanych próbek a co za tym idzie, preferować inne punkty pracy zdefiniowane jako pary
568 liczb: wydajność poprawnej klasyfikacji dżetów b (ang. *tagging efficiency = true positive rate*
569 = *recall*), i ułamek niepoprawnie zaklasyfikowanych przypadków tła (ang. *mistagging rate =*
570 *false positive rate*).

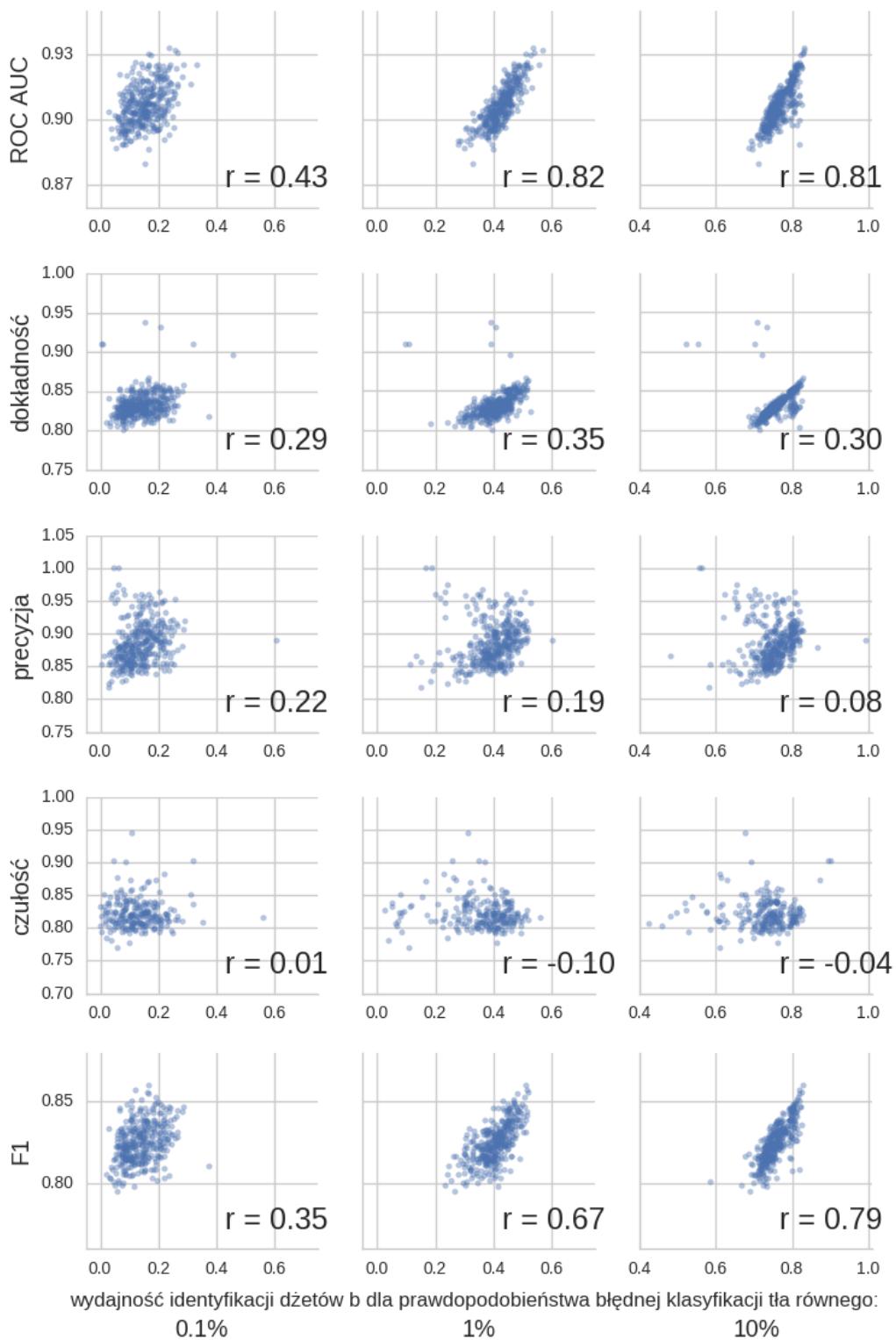
571 Naturalnym wyborem wydaje się pole pod powierzchnią krzywej ROC (ang. *ROC Area*
572 *Under Curve – ROC AUC*) [50]. Potencjalną przeszkodą może być zakres rozsądnych wartości
573 prawdopodobieństwa błędnej klasyfikacji przypadków tła: dżety b stanowią tylko kilka procent
574 liczby wszystkich dżetów, zatem z punktu widzenia analizy dopuszczalne będą punkty pracy
575 zapewniające wydajność identyfikacji dżetów b ok. 10 – 100 razy większą niż częstość niepo-
576 prawnego zaklasyfikowania przypadków tła. Oznacza to, że zdecydowana większość punktów
577 pracy znajdujących się na krzywej ROC jest nie do zaakceptowania – interesujące są tylko te o
578 najniższych częstościach.

579 Aby ilościowo porównywać różne algorytmy wprowadzone zostaną trzy punkty pracy: o
580 prawdopodobieństwie błędnej klasyfikacji tła równej 0.1%, 1% oraz 10%. Na Rys. 16 przedsta-
581 wione zostały zależności poszczególnych metryk od wydajności identyfikacji dżetów b w tych
582 trzech punktach pracy. Każdy punkt odpowiada jednemu eksperymentowi (dla dowolnego al-
583 gorytmu) przeprowadzonemu w trakcie przygotowywania analizy. Daje to pogląd, używanie
584 której metryki zapewni jednocześnie wysokie wartości wydajności na identyfikację dżetów b w
585 wybranych punktach pracy. Najwyższe koreacje występują dla punktu pracy o najwyższym
586 prawdopodobieństwie błędnej klasyfikacji tła – jak będzie to pokazane później wyniki dla tego
587 punktu pracy są najbardziej stabilne. Spośród analizowanych metryk najwyższe wartości współ-
588 czynnika Pearsona otrzymano dla pola pod powierzchnią krzywej ROC, dosyć wysokie również
589 dla dokładności i precyzji. Widać, że wartości czułości są najsłabiej skorelowane z wydajnością
590 identyfikacji dżetów b – jest zrozumiałe, że są one dużo niższe niż dla precyzji: wartości czułości
591 maleją gdy błędnie klasyfikowane są dżety b stanowiące sygnał, podczas gdy wartości precyzji
592 maleją, gdy błędnie klasyfikowane są przypadki tła. Z tych dwóch błędów, drugi jest bardziej
593 kosztowny, gdyż błędna klasyfikacja nawet niewielkiej części tła znacznie pogarsza czystość
594 otrzymywanej próbki.

595 Na Rys. 13 przedstawiono te same wykresy, ale tym razem wybrano tylko 25% najleps-
596 szych wartości dla każdej metryki – te punkty są bardziej znaczące, gdyż ostatecznie modele z
597 eksperymentów dających najlepsze wyniki będą używane. Dla tych wykresów otrzymano zde-
598 cydowaną dominację *ROC AUC* – wybór modeli dających najwyższe pole pod powierzchnią
599 krzywej ROC zapewnia jednocześnie otrzymanie wysokich wartości wydajności identyfikacji
600 dżetów b dla wybranych punktów pracy.

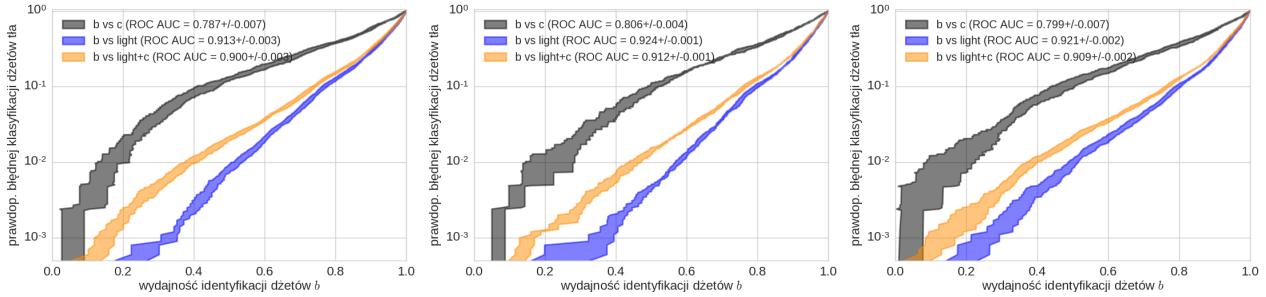

Rysunek 12: Zależność podstawowych metryk od wydajności identyfikacji dżetów b dla punktów pracy o prawdopodobieństwie błędnej klasyfikacji tła równej 0.1%, 1% oraz 10%. Dla każdego wykresu przedstawiono współczynnik korelacji r Pearsona.

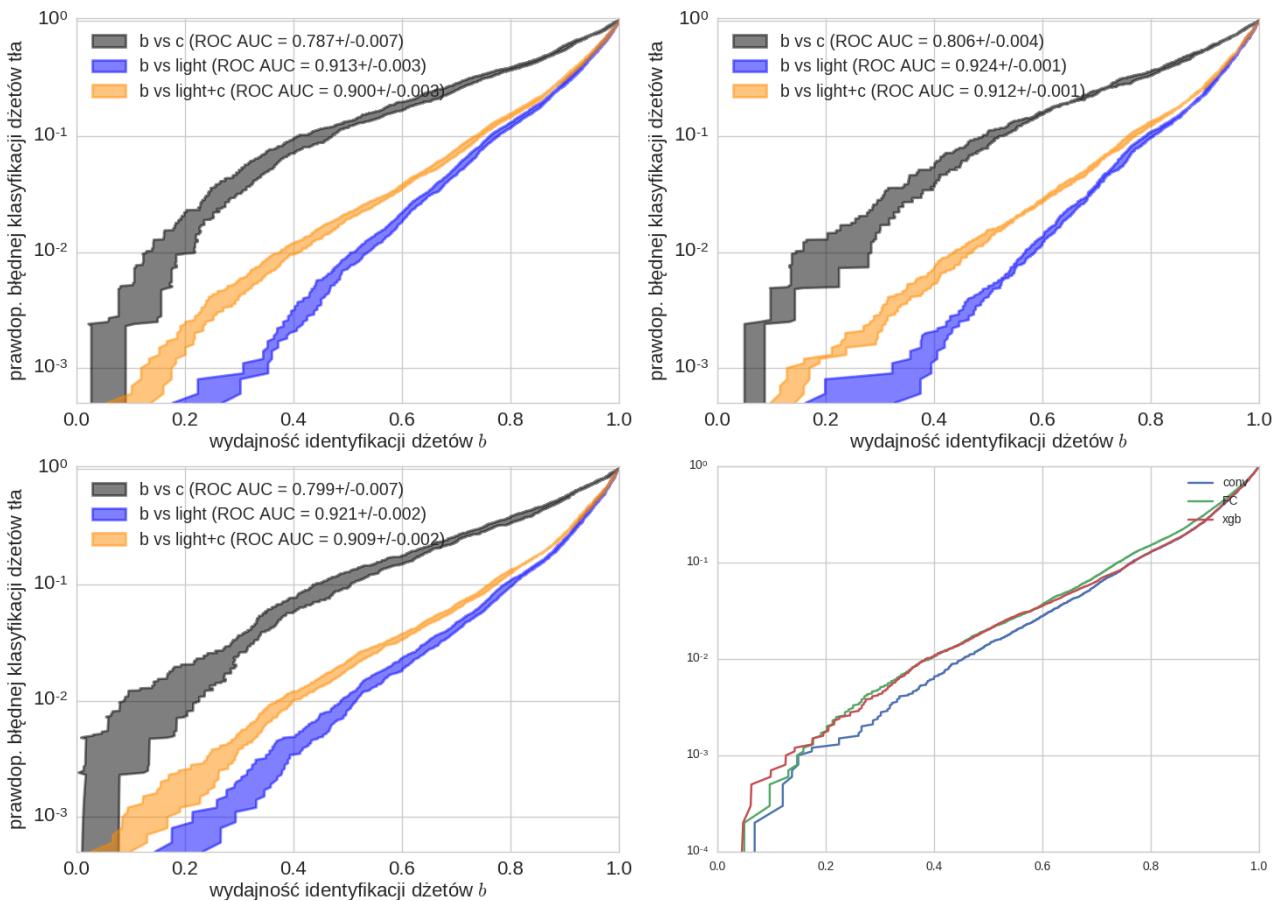

Rysunek 13: Rysunek podobny do Rys. 16, ale przedstawione zostały tylko punkty odpowiadające eksperymentom o wartościach metryki będących w górnym kwartylu wartości danej metryki dla wszystkich eksperymentów.

601 4.2 Wyniki dla zmiennych SV

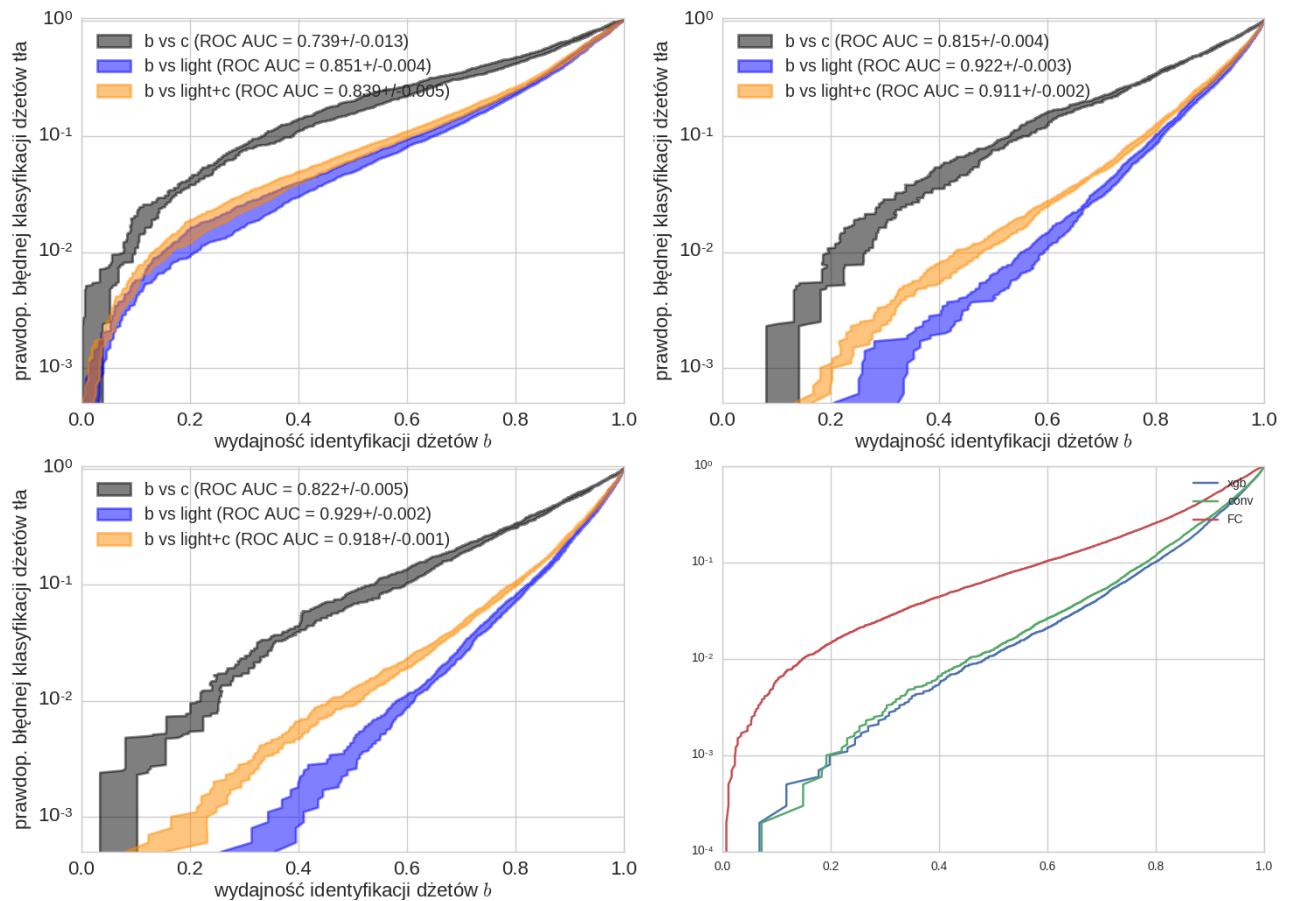

Rysunek 14: Zależności

Rysunek 15: Zależności

602 4.3 Wyniki dla zmiennych constit

Rysunek 16: Zależności

603 References

- 604 [1] Donald H. Perkins. “Oddziaływanie międzykwasikowe i chromodynamika kwantowa”. In:
605 *Wstęp do Fizyki Wysokich Energii*. 2nd ed. PWN, 2005, 171–193.
- 606 [2] David J. Gross and Frank Wilczek. “Ultraviolet Behavior of Nonabelian Gauge Theories”.
607 In: *Phys. Rev. Lett.* 30 (1973). [,271(1973)], pp. 1343–1346. DOI: 10.1103/PhysRevLett.
608 30.1343.
- 609 [3] H. David Politzer. “Reliable Perturbative Results for Strong Interactions?” In: *Phys. Rev.*
610 *Lett.* 30 (1973). [,274(1973)], pp. 1346–1349. DOI: 10.1103/PhysRevLett.30.1346.
- 611 [4] C. Patrignani et al. “Review of Particle Physics”. In: *Chin. Phys.* C40.10 (2016), p. 100001.
612 DOI: 10.1088/1674-1137/40/10/100001.
- 613 [5] John C. Collins and M. J. Perry. “Superdense Matter: Neutrons Or Asymptotically Free
614 Quarks?” In: *Phys. Rev. Lett.* 34 (1975), p. 1353. DOI: 10.1103/PhysRevLett.34.1353.
- 615 [6] N. Cabibbo and G. Parisi. “Exponential Hadronic Spectrum and Quark Liberation”. In:
616 *Phys. Lett.* 59B (1975), pp. 67–69. DOI: 10.1016/0370-2693(75)90158-6.
- 617 [7] D. Boyanovsky, H. J. de Vega, and D. J. Schwarz. “Phase transitions in the early and the
618 present universe”. In: *Ann. Rev. Nucl. Part. Sci.* 56 (2006), pp. 441–500. DOI: 10.1146/
619 annurev.nucl.56.080805.140539. arXiv: hep-ph/0602002 [hep-ph].
- 620 [8] Mark G. Alford and Kai Schwenzer. “What the Timing of Millisecond Pulsars Can Teach
621 us about Their Interior”. In: *Phys. Rev. Lett.* 113.25 (2014), p. 251102. DOI: 10.1103/
622 PhysRevLett.113.251102. arXiv: 1310.3524 [astro-ph.HE].
- 623 [9] Vardan Khachatryan et al. “Evidence for collectivity in pp collisions at the LHC”. In:
624 *Phys. Lett.* B765 (2017), pp. 193–220. DOI: 10.1016/j.physletb.2016.12.009. arXiv:
625 1606.06198 [nucl-ex].
- 626 [10] Jaroslav Adam et al. “Enhanced production of multi-strange hadrons in high-multiplicity
627 proton-proton collisions”. In: *Nature Phys.* 13 (2017), pp. 535–539. DOI: 10.1038/
628 nphys4111. arXiv: 1606.07424 [nucl-ex].
- 629 [11] Matteo Cacciari, Gavin P. Salam, and Gregory Soyez. “The Anti-k(t) jet clustering al-
630 gorithm”. In: *JHEP* 04 (2008), p. 063. DOI: 10.1088/1126-6708/2008/04/063. arXiv:
631 0802.1189 [hep-ph].
- 632 [12] Vardan Khachatryan et al. “Charged-particle nuclear modification factors in PbPb and
633 pPb collisions at $\sqrt{s_{NN}} = 5.02$ TeV”. In: *JHEP* 04 (2017), p. 039. DOI: 10.1007/
634 JHEP04(2017)039. arXiv: 1611.01664 [nucl-ex].
- 635 [13] Betty Abelev et al. “Centrality Dependence of Charged Particle Production at Large
636 Transverse Momentum in Pb–Pb Collisions at $\sqrt{s_{NN}} = 2.76$ TeV”. In: *Phys. Lett.*
637 B720 (2013), pp. 52–62. DOI: 10.1016/j.physletb.2013.01.051. arXiv: 1208.2711
638 [hep-ex].
- 639 [14] Carlos A. Salgado and Urs Achim Wiedemann. “Calculating quenching weights”. In: *Phys.*
640 *Rev.* D68 (2003), p. 014008. DOI: 10.1103/PhysRevD.68.014008. arXiv: hep-ph/0302184
641 [hep-ph].
- 642 [15] Yuri L. Dokshitzer and D. E. Kharzeev. “Heavy quark colorimetry of QCD matter”. In:
643 *Phys. Lett.* B519 (2001), pp. 199–206. DOI: 10.1016/S0370-2693(01)01130-3. arXiv:
644 hep-ph/0106202 [hep-ph].

- 645 [16] Georges Aad et al. “Performance of b -Jet Identification in the ATLAS Experiment”.
646 In: *JINST* 11.04 (2016), P04008. DOI: 10.1088/1748-0221/11/04/P04008. arXiv:
647 1512.01094 [hep-ex].
- 648 [17] A. M. Sirunyan et al. “Identification of heavy-flavour jets with the CMS detector in pp
649 collisions at 13 TeV”. In: *JINST* 13.05 (2018), P05011. DOI: 10.1088/1748-0221/13/
650 05/P05011. arXiv: 1712.07158 [physics.ins-det].
- 651 [18] Serguei Chatrchyan et al. “Identification of b-quark jets with the CMS experiment”. In:
652 *JINST* 8 (2013), P04013. DOI: 10.1088/1748-0221/8/04/P04013. arXiv: 1211.4462
653 [hep-ex].
- 654 [19] Linus Feldkamp. “Study of b-jet tagging performance in ALICE”. In: *J. Phys. Conf. Ser.*
655 509 (2014), p. 012061. DOI: 10.1088/1742-6596/509/1/012061. arXiv: 1310.2817
656 [hep-ex].
- 657 [20] Rüdiger Haake. “Machine and deep learning techniques in heavy-ion collisions with ALI-
658 CE”. In: *Proceedings, 2017 European Physical Society Conference on High Energy Phy-*
659 *sics (EPS-HEP 2017): Venice, Italy, July 5-12, 2017*. Vol. EPS-HEP2017. 2017. DOI:
660 10.22323/1.314.0498. arXiv: 1709.08497 [physics.data-an]. URL: <https://pos.sissa.it/314/498/pdf>.
- 662 [21] Roel Aaij et al. “Identification of beauty and charm quark jets at LHCb”. In: *JINST*
663 10.06 (2015), P06013. DOI: 10.1088/1748-0221/10/06/P06013. arXiv: 1504.07670
664 [hep-ex].
- 665 [22] K. Aamodt et al. “The ALICE experiment at the CERN LHC”. In: *JINST* 3 (2008),
666 S08002. DOI: 10.1088/1748-0221/3/08/S08002.
- 667 [23] Betty Bezverkhny Abelev et al. “Performance of the ALICE Experiment at the CERN
668 LHC”. In: *Int. J. Mod. Phys.* A29 (2014), p. 1430044. DOI: 10.1142/S0217751X14300440.
669 arXiv: 1402.4476 [nucl-ex].
- 670 [24] Wikimedia Commons. *Schematics of the ALICE subdetectors*. 2014. URL: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2012-Aug-02-ALICE_3D_v0_with_Text_\(1\)_2.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2012-Aug-02-ALICE_3D_v0_with_Text_(1)_2.jpg).
- 673 [25] Sotiris B Kotsiantis, I Zaharakis, and P Pintelas. “Supervised machine learning: A review
674 of classification techniques”. In: *Emerging artificial intelligence applications in computer*
675 *engineering* 160 (2007), pp. 3–24.
- 676 [26] Marcin Wolter. “Metody analizy wielu zmiennych w fizyce wysokich energii”. PhD thesis.
677 IFJ PAN, 2012.
- 678 [27] Leo Breiman. “Bagging predictors”. In: *Machine learning* 24.2 (1996), pp. 123–140.
- 679 [28] Yoav Freund and Robert E Schapire. “A decision-theoretic generalization of on-line learn-
680 ing and an application to boosting”. In: *Journal of computer and system sciences* 55.1
681 (1997), pp. 119–139.
- 682 [29] Tianqi Chen and Carlos Guestrin. “XGBoost: A Scalable Tree Boosting System”. In:
683 *Proceedings of the 22nd ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery*
684 *and Data Mining*. KDD ’16. San Francisco, California, USA: ACM, 2016, pp. 785–794.
685 ISBN: 978-1-4503-4232-2. DOI: 10.1145/2939672.2939785. URL: <http://doi.acm.org/10.1145/2939672.2939785>.
- 687 [30] James Bergstra and Yoshua Bengio. “Random Search for Hyper-parameter Optimiza-
688 tion”. In: *J. Mach. Learn. Res.* 13 (Feb. 2012), pp. 281–305. ISSN: 1532-4435. URL: <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=2188385.2188395>.

- [31] Sandhya Samarasinghe. *Neural networks for applied sciences and engineering: from fundamentals to complex pattern recognition*. Auerbach publications, 2016.
- [32] Ian Goodfellow, Yoshua Bengio, and Aaron Courville. *Deep Learning*. <http://www.deeplearningbook.org>. MIT Press, 2016.
- [33] Kurt Hornik. “Approximation capabilities of multilayer feedforward networks”. In: *Neural Networks* 4.2 (1991), pp. 251–257. ISSN: 0893-6080. DOI: [https://doi.org/10.1016/0893-6080\(91\)90009-T](https://doi.org/10.1016/0893-6080(91)90009-T). URL: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/089360809190009T>.
- [34] Alex Krizhevsky, Ilya Sutskever, and Geoffrey E Hinton. “Imagenet classification with deep convolutional neural networks”. In: *Advances in neural information processing systems*. 2012, pp. 1097–1105.
- [35] Petar Veličković. *Deep learning for complete beginners: convolutional neural networks with keras*. 2017. URL: <https://cambridgespark.com/content/tutorials/convolutional-neural-networks-with-keras/index.html> (visited on 07/15/2018).
- [36] Andrew Ng. *Convolutional Neural Networks*. 2017. URL: <https://www.coursera.org/learn/convolutional-neural-networks> (visited on 07/15/2018).
- [37] MathWorks. *Convolutional Neural Network*. URL: <https://www.mathworks.com/solutions/deep-learning/convolutional-neural-network.html> (visited on 07/15/2018).
- [38] Kendrick Tan. *Capsule Networks Explained*. 2017. URL: https://knrdck.co/posts/capsule_networks_explained/ (visited on 07/15/2018).
- [39] François Chollet et al. *Keras*. <https://keras.io>. 2015.
- [40] Martín Abadi et al. *TensorFlow: Large-Scale Machine Learning on Heterogeneous Systems*. Software available from tensorflow.org. 2015. URL: <https://www.tensorflow.org/>.
- [41] Timothy Dozat. *Incorporating Nesterov Momentum into Adam*. 2015. URL: {http://cs229.stanford.edu/proj2015/054_report.pdf}.
- [42] Diederik P. Kingma and Jimmy Ba. “Adam: A Method for Stochastic Optimization”. In: *CoRR* abs/1412.6980 (2014). arXiv: 1412.6980. URL: <http://arxiv.org/abs/1412.6980>.
- [43] Nitish Srivastava et al. “Dropout: A Simple Way to Prevent Neural Networks from Overfitting”. In: *J. Mach. Learn. Res.* 15.1 (Jan. 2014), pp. 1929–1958. ISSN: 1532-4435. URL: <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=2627435.2670313>.
- [44] Torbjorn Sjostrand, Stephen Mrenna, and Peter Z. Skands. “A Brief Introduction to PYTHIA 8.1”. In: *Comput. Phys. Commun.* 178 (2008), pp. 852–867. DOI: 10.1016/j.cpc.2008.01.036. arXiv: 0710.3820 [hep-ph].
- [45] Peter Skands, Stefano Carrazza, and Juan Rojo. “Tuning PYTHIA 8.1: the Monash 2013 Tune”. In: *Eur. Phys. J. C*74.8 (2014), p. 3024. DOI: 10.1140/epjc/s10052-014-3024-y. arXiv: 1404.5630 [hep-ph].
- [46] René Brun et al. “GEANT Detector Description and Simulation Tool”. In: (1994). DOI: 10.17181/CERN.MUHF.DMJ1.
- [47] Matteo Cacciari, Gavin P. Salam, and Gregory Soyez. “FastJet User Manual”. In: *Eur. Phys. J. C*72 (2012), p. 1896. DOI: 10.1140/epjc/s10052-012-1896-2. arXiv: 1111.6097 [hep-ph].
- [48] D0 Collaboration. *Observation of Single Top Quark Production*. 2009. URL: https://www-d0.fnal.gov/Run2Physics/top/singletop_observation/singletop_observation_updated.html (visited on 07/15/2018).

- 735 [49] Matteo Cacciari and Gavin P. Salam. “Pileup subtraction using jet areas”. In: *Phys. Lett.*
736 B659 (2008), pp. 119–126. DOI: 10.1016/j.physletb.2007.09.077. arXiv: 0707.1378
737 [[hep-ph](#)].
- 738 [50] Andrew P Bradley. “The use of the area under the ROC curve in the evaluation of
739 machine learning algorithms”. In: *Pattern recognition* 30.7 (1997), pp. 1145–1159.